

SAMMANFATTNING AV RAPPORT 2025:1

Konsekvenser av lagändringarna inom assistansersättningen

En granskning av 2023 års reform för stärkt rätt till personlig assistans

---

isf

Detta är en sammanfattning av en rapport från Inspektionen för socialförsäkringen. Rapporten i sin helhet kan läsas online, laddas ner och beställas på www.isf.se.

Göteborg 2025

© Inspektionen för socialförsäkringen

Författare: Helena Poirier (projektledare), Andrea Berggren,
Lena Almvik Gombor, Louise Grönqvist och Arvid Sondén.

Sammanfattning

Den här rapporten är den andra och slutliga redovisningen av Inspektionen för socialförsäkringens (ISF) granskning av de lagändringar för personlig assistans som började gälla i januari 2023. ISF har haft regeringens uppdrag att analysera konsekvenserna av lagändringarna.

Dessa lagändringar innebär i huvudsak följande:

- Två nya grundläggande behov har införts i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). De gäller stöd för att *förebygga skada* på grund av en psykisk funktionsnedsättning och *löpande stöd* på grund av ett medicinskt tillstånd.
- Det grundläggande behovet annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade har tagits bort.
- Kvalificerade aktiverings- och motiveringsinsatser räknas nu som en del av respektive grundläggande behov.
- Avdrag för föräldraansvar ska göras med ett schabloniserat antal timmar.
- En ny lag om egenvård har införts.

Vi har avgränsat uppdraget till att omfatta ärenden om assistansersättning enligt socialförsäkringsbalken (SFB) och hur Försäkringskassan handlägger förmånen. Granskningen innefattar därmed inte kommunernas handläggning av rätten till personlig assistans.

Vi har i vår granskning kommit fram till följande resultat och slutsatser:

- Antalet nya mottagare av assistansersättning har ökat, men förhållandevis lite. Det är fortfarande fler som lämnar ersättningen än som tillkommer.
- Det är fler män än kvinnor som beviljas tid för de nya grundläggande behoven och män beviljas också fler timmar än kvinnor.
- I vissa ärenden beviljar Försäkringskassan tid för de nya grundläggande behoven utan att kriterierna i lagstiftning och förarbeten är uppfyllda.
- Schablonavdragets konstruktion får konsekvenser som inte var avsedda, men avdraget har haft liten påverkan på hur många barn som nybeviljas assistansersättning.
- Vi bedömer att det behövs ett tydligare regelverk för situationer där egenvård ska utföras av andra än den enskilde själv.
- Försäkringskassan dokumenterar ofta inte sitt ställningstagande till om ett barn kan vara delaktigt i utredningen eller inte. Myndigheten gör också få hembesök.

- ISF anser att Försäkringskassan behöver kunna ompröva beslut om rätten till assistansersättning i fler situationer än i dag.

Det är fler som beviljas assistansersättning efter lagändringarna

Sedan det nya regelverket började gälla har antalet ansökningar till Försäkringskassan ökat. Under 2023 kom det in nästan 50 procent fler ansökningar än vad det gjorde året innan.

Efter lagändringarna har antalet nya mottagare av förmånen ökat. Men det är ändå fortfarande fler som lämnar assistansersättningen än som tillkommer. De som lämnar förmånen gör det vanligtvis på grund av att de avlider. ISF bedömer att regeländringarna inte kan förväntas leda till en ökning av nya mottagare i den omfattning som regeringen avsåg.

Försäkringskassan beviljar tid för de nya grundläggande behoven *förebygga skada* och *löpande stöd* i cirka vart femte ärende för respektive grundläggande behov.

Tre fjärdedelar av alla som beviljas tid för *förebygga skada* är män och pojkar. Skillnaden är större bland barn än bland vuxna. Män och pojkar beviljas också fler timmar i genomsnitt för *förebygga skada* än kvinnor och flickor. Män beviljas fler timmar än kvinnor för *löpande stöd*, medan pojkar och flickor beviljas i genomsnitt lika många timmar för *löpande stöd*.

Vi ser stora skillnader mellan olika åldersgrupper när det gäller vem som beviljas tid för *förebygga skada*. De som beviljas tid är nästan uteslutande personer under 30 år. Det är bara fyra procent av de som har beviljats detta grundläggande behov som är 30 år eller äldre.

Försäkringskassan har i vissa fall inte tillräcklig grund för sin bedömning av de nya grundläggande behoven

ISF har analyserat hur Försäkringskassan tillämpar de kriterier som gäller för att en person ska kunna beviljas tid för något av de två nya grundläggande behoven *löpande stöd* eller *förebygga skada*. Vi har även granskat om myndigheten sammantaget har tillräcklig grund för sin bedömning.

Vi bedömer att Försäkringskassan i de flesta ärenden har grund för sina bedömningar när det gäller de nya grundläggande behoven. Men i vissa bifallsärenden som vi har granskat bedömer vi att myndigheten sammantaget inte har tillräcklig grund för sin bedömning. Det kan exempel röra sig om att uppgifterna i utredningen inte fullt ut förklarar att personen har beviljats så mycket tid för det aktuella behovet som hen faktiskt har fått. Vår granskning visar också att Försäkringskassan inte alltid beaktar de enskilda kriterier och krav som lag och förarbeten ställer för respektive grundläggande behov.

Vår granskning visar att de nya grundläggande behoven *löpande stöd* och *förebygga skada* kräver förhållandevis mycket utredning. De som vi har intervjuat beskriver att det är svårare att bedöma *förebygga skada* än

löpande stöd eftersom kriterierna för när kraven är uppfyllda är tydligare för *löpande stöd*.

Få personer beviljas kvalificerade aktiverings- och motiveringsinsatser

Sedan den 1 januari 2023 gäller att om den enskilde på grund av en psykisk funktionsnedsättning behöver kvalificerade aktiverings- och motiveringsinsatser för att själv klara att tillgodose vissa grundläggande behov ska stödet ses som en del av hjälpen med det grundläggande behovet. ISF:s aktgranskning visar att det är få personer som ansöker om och beviljas tid för kvalificerade aktiverings- och motiveringsinsatser.

Vår analys visar att det kan vara svårt för enskilda personer att veta vad sådana insatser innebär och att det kan vara svårt för Försäkringskassan att utreda.

Det schabloniserade föräldraavdraget får konsekvenser som inte var avsedda

När Försäkringskassan ska bedöma ett barns rätt till personlig assistans ska myndigheten bortse från det hjälpbehov som en vårdnadshavare normalt ska tillgodose. Sedan den 1 januari 2023 ska det göras genom ett schablonavdrag från barnets grundläggande och andra personliga behov. Före 2023 gjordes avdrag för föräldraansvar genom en individuell bedömning i varje enskilt ärende.

Hur mycket tid som ska dras av för föräldraansvar beror på barnets ålder. Schablonavdraget är uppdelat i åldersspann. För vissa grundläggande behov ska inget föräldraavdrag göras. Det gäller andning, sondmatning och *löpande stöd* (så kallade undantagsbehov). Det ska inte heller göras något avdrag för vissa andra personliga behov.

Vår granskning visar att schablonavdraget för föräldraansvar bara i låg utsträckning påverkar om barn beviljas assistansersättning eller inte. De flesta barn som inte beviljas assistansersättning får avslag på grund av att Försäkringskassan bedömer att de inte har grundläggande behov med mer än 20 timmar per vecka innan avdraget görs. De skulle alltså inte ha beviljats assistansersättning även om Försäkringskassan inte skulle göra något schabloniserat föräldraavdrag. Dessa barn påverkas därmed inte heller av att regeringen har halverat schablonavdraget från och med den 1 januari 2025.

Vi ser i vår granskning att schablonen kan få olika konsekvenser för barn som inte har hjälpbehov till följd av funktionsnedsättningen inom alla grundläggande behov, jämfört med barn som har hjälpbehov inom samtliga grundläggande behov. Det gäller också för barn som har hjälpbehov med de så kallade undantagsbehoven, det vill säga behov som inget föräldraavdrag ska göras ifrån. Det beror på att schablonen får antas innehålla ett genomsnitt för alla grundläggande behov. Avdraget blir därmed förhållandevis stort för ett barn som inte behöver hjälp inom alla de

grundläggande behoven eller om avdraget bara ska göras från vissa grundläggande behov.

Vår granskning visar även på andra svårigheter med hur schablonavdraget är konstruerat, som att det schabloniserade föräldraavdraget är lika stort för alla barn inom ett visst åldersspann. Föräldraavdraget kan därmed upplevas som orimligt stort för de äldsta barnen inom respektive åldersspann.

Lagen om egenvård har inte lett till förbättringar

Med egenvård avses enligt lagen (2022:1250) om egenvård en hälso- och sjukvårdsåtgärd som behandlande hälso- och sjukvårdspersonal har bedömt att en patient kan utföra själv eller med hjälp av någon annan. Egenvård är därmed inte en hälso- och sjukvårdsinsats. ISF bedömer att regelverket behöver bli tydligare än vad det är i dag när det gäller situationer där egenvården ska utföras av andra än den enskilde själv.

Assistansersättning kan inte beviljas för sjukvårdande insatser, men åtgärder som har bedömts kunna utföras som egenvård kan däremot ligga till grund för sådan ersättning. Vår granskning visar att det finns en egenvårdsbedömning i alla ärenden där myndigheten har beviljat tid för egenvård.

De flesta utredningar om rätten till assistansersättning behöver kompletteras

Vår granskning visar att det finns utmaningar för Försäkringskassan när det gäller att få in korrekta och tillräckliga underlag i utredningar om assistansersättning. Försäkringskassan har begärt kompletteringar i tre fjärdedelar av de ärenden som vi har granskat. De personer som vi har intervjuat tycker att de nya grundläggande behoven är utredningskrävande och beskriver att de ofta kan behöva kontakta till exempel skola eller korttidsboende för att skapa sig en heltäckande bild av personens behov.

Försäkringskassan dokumenterar sällan om ett barn kan vara delaktigt i utredningen och gör få hembesök

Vår aktgranskning visar att det i drygt 40 procent av ärendena saknas ett dokumenterat ställningstagande till om barnet kan vara delaktigt i utredningen eller inte. Enligt Försäkringskassans process om assistansersättning ska försäkringsutredaren ta ställning till, motivera och dokumentera i ärendet om barnet utifrån ålder och mognad kan vara delaktigt i utredningen.

ISF:s aktgranskning visar att Försäkringskassan har gjort hembesök i ungefär 10 procent av de granskade ärendena. Hembesök är vanligare i ärenden som gäller vuxna personer än i ärenden som gäller barn. Det är vanligare med hembesök i ärenden där assistansersättning beviljas än i ärenden där myndigheten avslår ansökan.

Försäkringskassans möjligheter att ompröva beslut om assistansersättning behöver utökas

Sedan den 1 april 2018 ska Försäkringskassan ompröva rätten till assistansersättning i den utsträckning som denna rätt har minskat i omfattning på grund av väsentligt ändrade förhållanden som är hänförliga till den försäkrade. Det innebär att Försäkringskassan bara får ompröva rätten till assistansersättning om det har skett stora förändringar hos den enskilde som påverkar personens rätt till assistansersättning negativt. Före lagändringen 2018 skulle Försäkringskassan ompröva rätten till assistansersättning vartannat år, men numera får myndigheten inte ompröva rätten till assistansersättning regelbundet.

ISF anser att det finns flera skäl till att Försäkringskassan behöver få större möjlighet att ompröva beslut om assistansersättning. Det kan vara svårt för den som är anmälningsskyldig att avgöra vilka förändringar som behöver anmälas till Försäkringskassan. Om förändringar inte anmäls och det inte kommer impulser om ändrade förhållanden så kan assistansersättning i vissa fall vara beviljad för behov som på sikt inte längre finns kvar. Detta riskerar att leda till felaktiga utbetalningar. Försäkringskassan kan behöva återkräva utbetald ersättning om myndigheten i efterhand får kännedom om förändringar som påverkar rätten till ersättning. Detta kan bli mycket kännbart för den enskilde.

Ett annat skäl till att Försäkringskassan kan behöva ompröva rätten till assistansersättning är att det kan vara svårt att avgöra om ett barns hjälpbehov beror på barnets ålder eller på funktionsnedsättningen och att barnets hjälpbehov kan förändras med stigande ålder.

Vi konstaterar också att det är få personer över 29 år som har beviljats insatsen *förebygga skada*. ISF bedömer att det skulle kunna innebära att detta är ett stödbehov som inte finns i lika hög utsträckning hos vuxna personer som hos barn och unga. Försäkringskassans begränsade omprövningsmöjligheter kan innebära ett problem om konsekvenserna av en funktionsnedsättning förändras med stigande ålder och inte är bestående.

ISF:s rekommendationer

Utifrån denna gransknings resultat och våra slutsatser lämnar ISF följande rekommendationer till regeringen:

- Regeringen bör se över schablonavdragets konstruktion.
- Regeringen bör överväga en utökning av Försäkringskassans rättsliga möjligheter att ompröva beviljad assistansersättning.

De rekommendationer som ISF lämnade till Försäkringskassan i delredovisningen av detta uppdrag kvarstår:

- Försäkringskassan bör utveckla arbetet med att göra barn delaktiga i utredningen av det egna ärendet.

Försäkringskassan bör ta ett samlat grepp om hur myndigheten ska arbeta med hembesök.

adress Box 1056, 405 22 Göteborg *besöksadress* Lilla Bommen 1, Göteborg
telefon 010-174 15 00 *e-post* registrator@isf.se *webb* www.isf.se